

Oslo kommune
Velferdsetaten

VELFERDSETATEN

Mistanke og magesfølelse

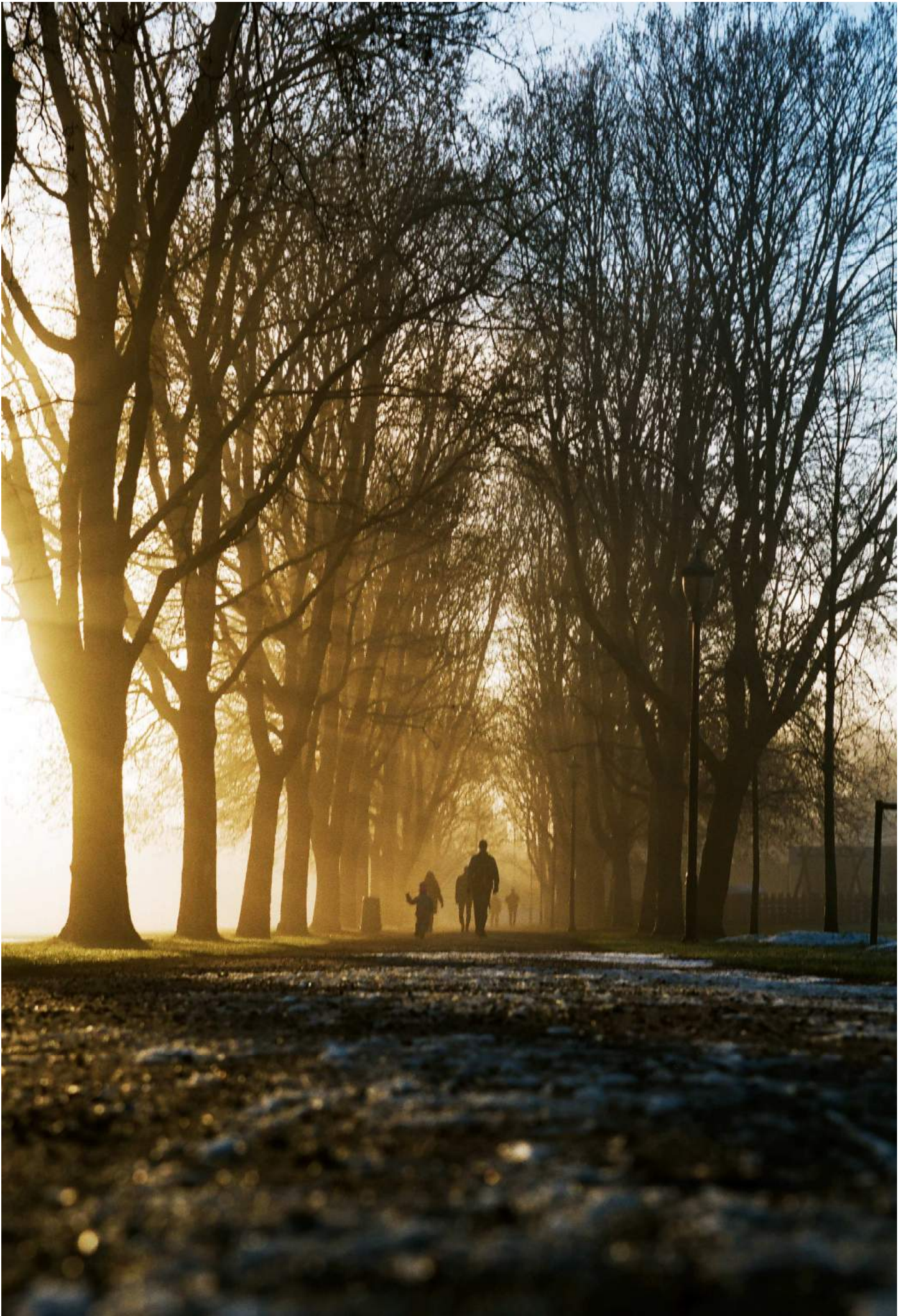
Hjelpeapparatet i Oslo sin kunnskap
om enslige mindreåriges erfaringer
med salg/bytte av sex

Pro Sentret

Oppsummering og hovedfunn

Rapporten «Mistanker og magefølelse» beskriver hvilken kjennskap og kunnskap ulike aktører i hjelpeapparatet i Oslo har om enslige mindreårige asylsøkere som selger/bytter sex, både i forhold til overlevelsessex og menneskehandel til prostitusjon.

- Enslige mindreårige asylsøkere er en sårbar gruppe.
- Ansatte i hjelpeapparatet mistenker at salg/bytte av seksuelle tjenester både i migrasjonsprosessen og etter ankomst til Norge forekommer blant de unge.
- Mange har opplevd ulike former for utnyttning; tvangsarbeid, kriminalitet og prostitusjon, samt en kombinasjon av ulike utnyttelsesformer.
- Først når en tillitsfull relasjon er bygget mellom ungdommene og hjelpeapparatet forteller de om sine erfaringer med salg/bytte av sex og andre former for utnyttelse og tvang, inkludert menneskehandel.
- Salg/bytte av sex oppleves som et utfordrende tema å snakke om for ansatte i hjelpeapparatet.
- Ansatte i hjelpeapparatet er usikker på hvem sitt ansvar det er å snakke med de unge om salg/bytte av sex, men er ofte av den oppfatning at det ikke er dem.
- Enslige mindreårige asylsøkere har lavt kunnskapsnivå om egen kropp, seksualitet og sex.
- Det er lite bevissthet rundt at gutter kan ha erfaringer med salg av sex både for overlevelse og som et offer for menneskehandel til prostitusjon.
- Det er stor bekymring knyttet til enslige mindreårige på drift og hvordan de livnærer seg.

Forord

Ungdom i Oslo generelt har det bra. Det store flertallet har et godt forhold til venner og foreldre, de trives på skolen, er aktive på fritiden, har god helse, ruser seg lite og begår ikke kriminalitet. For mange unge under 18 år som kommer til Norge som enslige mindreårige oppleves situasjonen en helt annen og det har de siste årene vært ytre bekymring fra flere hold om hvordan de unge ivaretas. En av bekymringene som går igjen er antagelsen om at enslige mindreårige har erfaringer med salg/bytte av sex, både for overlevelse og menneskehandel til prostitusjon.

Personer som jobber med enslige mindreårige mistenker at salg/bytte av seksuelle tjenester forekommer blant de unge, både i migrasjonsprosessen og etter ankomst til Norge. De finner det utfordrende å snakke med ungdom om sex og seksualitet generelt og bytte av sex spesielt og er usikker på hvem sitt ansvar det er å ta opp dette tema. Ofte er de imidlertid av den oppfatning at det ikke er dem. Med det skyves ansvaret over på en udefinert annen og dette svært viktige tema forblir usnakket. Det kan ha store og potensielt alvorlige konsekvenser for de som bærer på opplevelser knyttet til sex for overlevelse eller menneskehandel til prostitusjon.

Det er de voksnes ansvar å ta opp og snakke om sex og seksualitet, og det på en måte som er gjenkjennelig for de unge og som åpner opp for en ikke-fordømmende, åpen og trygg dialog. Det er også de voksnes ansvar å sørge for at enslige mindreårige settes i stand til og gis mulighet til å adressere både positive og negative erfaringer knyttet til sex og seksualitet. Derfor må seksualitetsundervisning til enslige mindreårige styrkes og personer som jobber med unge tilføres kompetanse.

En stor takk til Sarah Sangesland Warpe som har vært ansvarlig for prosjektet og ført rapporten i pennen, og til Ulla Bjørndahl som har bistått underveis. Takk til samarbeidspartnere og informanter i kommunen, statlig sektor, forskere og frivillig og ideell sektor som har delt sine erfaringer med oss. Dialog og samarbeid med dere har vært avgjørende for å få belyst tematikken på beste måte.

Björg Norli

Leder

Pro Sentret

Innhold

Del 1

Innledning	8
Metode og prosess	9
Generelt om omfang, kjønn, alder og etnisitet	11
Enslige mindreårige asylsøkere - hva sier forskningen?	11
Hva kan ligge bak valget om å migrere?	13
Menneskehandel	14

Del 2

Mistanke og magesfølelse	16
Erfaringer med salg/bytte av seksuelle tjenester	16
Sårbarhetsfaktorer	18
Afghanske dansegutter - Bacha Bazi	18
Forsørgeransvar	19
Familiegjenforening	19
Seksualitet og seksuell helse	20
Enslige mindreårige asylsøkere utsatt for menneskehandel til	20
Enslige mindreårige som rømmer, gateungdom, driftere og bosatte	21
Etter bosetting	22
"Vanskelige ungdommer"	23

Del 3

Tiltak - hva ønsker informantene	24
Avslutning	25
Forslag til handlingsplan	28
Vedlegg og referanser	29

Del 1

Innledning – Rapportens bakgrunn og formål

De siste årene har det vært et stort fokus på enslige mindreårige asylsøkere, og jevnlig har ulike bekymringer for hvordan de unge ivaretas i Norge dukket opp i media. Temaer som har blitt tatt opp er; hva skjer med dem som blir borte fra mottak, saker knyttet til alderstesting, de unges hverdag på mottak og deres integrering inn i det norske samfunnet. Bekymringene knyttes til menneskehandel og utnyttning samt de unges sårbarhet og utfordringer generelt. I lys av hva Pro Sentret allerede vet om barn og unge som selger/bytter seksuelle tjenester fremstår enslige mindreårige asylsøkere for oss som en sårbar gruppe også relatert til salg/bytte av sex.

Vi har kartlagt og forsøkt å sammenfatte hva hjelpeapparatet i Oslo faktisk vet om enslige mindreårige asylsøkeres erfaringer med salg/bytte av sex. Vi har spurt om hjelpeapparatets erfaringer med unge som selger eller bytter sex som en måte å overleve på, og salg av sex som utnyttelsesform i menneskehandel. Er dette et fokusområde i møtene mellom de unge og hjelpeapparatet? Har hjelpeapparatet erfaringer med slike saker og hvordan ivaretas ungdommene i lys av deres eventuelle erfaringer med bytte/salg av sex?

I denne kartleggingen har vi snakket med 13 ulike aktører i hjelpeapparatet i Oslo. Disse er ansatte i oppsøkende tjeneste, verger, barnevernskonsulenter, ansatte i mottaksapparatet, politi og ideelle organisasjoner. Alle Pro Sentret snakket med understreket at enslige mindreårige asylsøkere er en gruppe det knyttes store bekymringer til både med tanke på sårbarhet for utnyttelse, menneskehandel, psykisk, fysisk og seksuell helse, samt økonomi, utdanning, bolig, opphold på mottak og integrering. Grunnleggende behov skal dekkes raskt, trygghet skal skapes og relasjoner skal bygges mellom ulike deler av hjelpeapparatet og de enslige mindreårige. Det er mange personer i ulike roller de unge plutselig skal forholde seg til; personer innenfor utlendingsmyndighetene, politi, advokater, sosionomer, barnevernskonsulenter, sykepleiere, leger, psykologer, verger og oppsøkende sosialarbeidere for å nevne noen. Mange skal vite mye, spørsmål stilles av ulike personer med ulik agenda og målsetning, ulike krav, regler og rettigheter skal oppfylles og iverksettes. Er det bevissthet rundt og rom for å trekke inn spørsmål om salg/bytte av sex i denne prosessen? Er det hensiktsmessig, og hvem har i så fall ansvaret for å gjøre det?

Målet har vært å få kjennskap til hjelpeapparatet i Oslo sin kunnskap, og avdekke eventuelle kunnskapshull med tanke på salg/bytte av seksuelle tjenester. Ambisjonen er at denne kartleggingen skal skape et utgangspunkt for videre interesse og bevissthet rundt enslige mindreårige asylsøkeres erfaringer med salg/bytte av sex, og hvordan vi som mottakerland kan ivareta ungdommene og deres erfaringer med salg/bytte av sex på best mulig måte i fremtiden.

Med denne kartleggingen har vi avdekket et behov for å øke kunnskapen om salg/bytte av sex blant ansatte i hjelpeapparat som arbeider med enslige mindreårige. Mange har mistanker og en magesfølelse som tilsier at dette er erfaringer mange unge har. Det er et godt utgangspunkt. Informantene etterspør kunnskap om risikofaktorer med tanke på salg av sex blant unge sammen med en begreps- og fenomenforståelse. Kunnskap skaper trygge fagpersoner som opplever seg i stand til å stille spørsmål og ivareta dem de kommer i kontakt med. Med kunnskap skapes også en bevissthet som styrker evnen til å oppdage tegn til salg av sex og utnyttelse til prostitusjon.

Rapporten består av tre deler. Den første delen gir et overblikk over metode og prosess, samt det vi vet om enslig mindreårige asylsøkere fra foreliggende forskning. I del 2 oppsummeres informantenes kunnskap og del 3 inneholder tiltak og et forslag til handlingsplan.

Vedlagt rapporten finnes relevant lovverk som berører tematikken.

Metode og prosess

Gjennomføringen av kartleggingen har vært inspirert av kartleggingsverktøyet «Rapid Assessment and Response» (RAR) som er utviklet av Verdens Helse-organisasjon (WHO)¹. Hensikten med kartleggingen har vært å samle inn kunnskapen som finnes om fenomenet i hjelpe-apparatet i Oslo og avdekke eventuelle kunnskapshull gjennom intensivt kartleggingsarbeid. Målet har vært å lage en deskriptiv rapport over funnene samt en konkret og gjennomførbart handlingsplan.

Vi startet arbeidet med å invitere til et erfaringsmøte hvor vi inviterte bredt og inkluderte både offentlige, kommunale, frivillige og ideelle organisasjoner. De påmeldte fikk tilsendt spørsmål på forhånd slik at de fikk tid til å tenke gjennom sine svar samt konferere med sine kollegaer på arbeidsstedet.

Kunnskapen og informasjonen hentet inn fra dette møtet har dannet et grunnlag for det videre arbeidet med rapporten. Etter erfaringsmøtet intervjuet vi 13 ulike personer fra hjelpe-apparatet. I intervjuene stilte vi åpne spørsmål både om gruppen generelt, om arbeidet på hvert enkelt sted og om hvordan de arbeider med temaet salg/bytte av sex spesifikt. I samtaler fremkom det eksempler på ulike saker med ungdommer, refleksjoner rundt utfordringer de eventuelt opplevde med temaet og til sist hvilke tiltak de så for seg kunne hjelpe dem i deres arbeid.

Et forslag til handlingsplan er utformet på bakgrunn av funnene i denne kartleggingen.

Aktivitet	Gjennomføring	Periode
Innledende konsultasjon med relevante aktører i Oslo kommune	Stormøte med erfaringsutveksling mellom Pro Sentret og ansatte som arbeider med EMA i Oslo	August 2016
Intervjuer med nøkkelinformanter (13 personer)	Henvendelser sendt til ulike hjelpetiltak for EMA i Oslo	August 2016 – januar 2017
Etablering av referansegruppe	Gruppen bestod av fagpersoner fra Sex og samfunn, Sex og Politikk, Uteseksjonen og NOVA.	August 2016
Gjennomgang av litteratur	Oppsummering av relevant kunnskap	August 2016 - januar 2017
Skrive rapport/handlingsplan		Januar 2017
Lansering av rapport		Februar 2017

Du er en enslig mindreårig asylsøker hvis du er under 18 år, kommer til Norge uten foreldre eller andre med foreldreansvar og søker beskyttelse (asyl) i Norge.

Hvis du kommer du til Norge som asylsøker og er under 18 år, får du en representant (verge) hos politiet. Representanten er en voksen person som skal være i foreldrenes sted og sikre rettighetene dine i Norge, både juridisk og økonomisk.

Etter at du har vært hos politiet, kan det være at du skal ha en samtale med ankomstenheten i UDI. Her får du en del spørsmål vi trenger svar på for å vite hvordan vi skal behandle søknaden din. Vi kan også be om samtykke fra deg til å gjennomføre en aldersundersøkelse.

I løpet av søknadsprosessen skal du til asylintervju. Når du flytter, vil du vanligvis få en ny representant.

Når du er under 18 år, får du alltid en advokat som skal hjelpe deg. Advokaten følger deg vanligvis gjennom hele prosessen.

Alderen din er avgjørende for hvor du skal bo mens du venter på at søknaden din blir behandlet:

Er du mellom 15 og 18 år, skal du bo i et asylmottak for enslige mindreårige asylsøkere. Dette er spesielle asylmottak for ungdom.

Er du under 15 år, skal barnevernet sørge for at du blir tatt vare på.

Den alderen du oppgir til politiet, er den alderen vi går ut fra når vi bestemmer hvor du skal bo.

Dersom det viser seg etter en aldersundersøkelse at alderen du sa til oss ikke er riktig, kan det få konsekvenser både for søknaden din og hvor du kan bo.

Generelt om omfang, kjønn, alder og etnisitet

5 300 personer oppga at de var enslige mindreårige da de søkte om beskyttelse i Norge i 2015. Dette er det høyeste antallet enslige mindreårige asylsøkere noensinne og det utgjorde 17 % av det totale antallet asylsøkere dette året. Det var flest enslige mindreårige asylsøkere fra Afghanistan, etterfulgt av Eritrea, Syria og Somalia. En klar majoritet av de unge som kommer er gutter, bare 8 % av asylsøkerne som oppga at de var enslige mindreårige var jenter. Flest jenter kom fra Eritrea, Syria og Somalia. Aldersmessig oppgir de fleste å være mellom 15-17 år. I 2015 var andelen som oppga å være under 15 år høyere sammenliknet med 2014. I 2015 var andelen under 15 år 21 % mens i 2014 var den på 15 %. Flest unge under 15 år kom fra Afghanistan og Syria (UDI1, UDI2).

Andelen enslige mindreårige asylsøkere i 2016 var på 2239 personer, noe som er en nedgang fra 2015. Som året før ankom det flest enslige mindreårige asylsøkere fra Afghanistan, Syria, Eritrea. Til tross for en kraftig nedgang i 2016, så er det et stort antall enslige mindreårige asylsøkere i Norge i dag. De er statistisk sett yngre enn tidligere, med en overvekt av gutter fra Afghanistan (UDI3)

Enslige mindreårige som selger/bytter sex – hva forteller forskningen?

Forskningsmiljøer i Norge uttrykker en sterk bekymring for enslige mindreårige asylsøkere på de samme områdene som hjelpeapparatet trekker frem. Store deler av forskningen og rapportene som har kommet de seneste årene fra Norge, omhandler identifisering og oppfølging av mulige enslige mindreårige ofre for menneskehandel, rekruttering av barn, livssituasjon og enslige mindreårige asylsøkeres møte med norske utlendingsmyndigheter og hjelpeapparat. I denne delen av rapporten oppsummerer vi kort funnene fra relevant forskning som inkluderer enslige mindreårige som har erfaring med salg/byte av sex.

«Ikke våre barn» (Fafo-rapport 2015:45) presenterer resultatene fra en studie om hvordan det norske samfunnet møter barn og unge utsatt for menneskehandel. I studien har de gått igjennom rettspraksis, utfordringer i identifiseringsarbeidet, og systemene for oppfølging, etterforskning og assistanse til denne gruppen. Rapporten handler om barn og unge som oppholder seg i Norge uten sine omsorgspersoner og hvor voksenpersoner har utnyttet dem for egen profitt enten til prostitusjon, ulike former for kriminalitet, arbeid eller tiggging. Ved menneskehandel til andre former enn prostitusjon, mener rapport-forfatterne at det ofte er tilfeldig og personavhengig at noen blir identifisert som mulig offer for menneskehandel hos politi, barnevern og UDI. De vektlegger at det tar tid å bygge relasjoner som kan føre til tilstrekkelig tillit mellom de unge og hjelpeapparatet slik at historiene fortelles. Rapporten peker videre på at de ser en kjønnsforskjell hva angår identifisering av ofre for menneskehandel blant enslige mindreårige asylsøkere.

”

Av de verifiserte ofrene er nær to tredjedel jenter. Av em som ikke er verifisert, er to tredjedeler gutter. Dette har sammenheng med at mindreårige utnyttet til prostitusjon i stor grad verifiseres som ofre for menneske handel; to av tre mistanker om utnyttning i prostitusjon har blitt verifisert (Tyldum, Lidén, Skilbrei, Dalseng og Kindt, 2015:42).

«Ikke våre barn» peker på et behov for en mer helhetlig tilnærming og en ansvarlig instans som følger den enslige mindreårige gjennom alle fasene i saken. Rapporten understreker også behovet for å styrke instansenes innsikt i utnyttingsrelasjoner og deres kunnskap om barnas oppvekst og livssituasjonen de kommer fra (Tyldum, Lidén, Skilbrei, Dalseng og Kindt, 2015).

Rapporten «De sa du må» (Linden og Salvesen, 2016) beskriver enslige mindreårige asylsøkeres situasjon fra deres ståsted, hva de selv forteller om rekruttering og utnyttning, og hvordan de ser på oppfølging og sine fremtidsmuligheter i Norge. Rapporten belyser enslige mindreåriges vei gjennom Europa og bygger på beskrivelser av ulike ungdommer de har snakket med eller fått kjennskap til gjennom hjelpeapparatet. En av dem omhandler en gutt på 13 år og hans reise fra hjemlandet til Norge.

”

Underveis på reisen har han også blitt tilbudt å sove hos menn han har møtt i moskeer, kafeer og ute. Mennene har krevd sex som betaling for mat og en seng å sove (Lidén og Salvesen, 2016:33).

I rapporten blir vi også kjent med to jenter som har blitt rekruttert av bakmenn for seksuell utnyttelse og prostitusjon i Europa. Begge jentene ble rekruttert av nettverk som bevisst rekrutterte barn (Lidén og Salvesen, 2016). Lidén og Salvesen beskriver historien til en ung jente på 15 som år reiste sammen med en smugler hele veien fra hjemlandet til Norge. Da hun kom til Norge, viste det seg at hun var gravid. Jenta betrodde seg til vergen og fortalte at smugleren som hadde hjulpet henne med reisen, også hadde krevd noe tilbake. Vergen fortalte:

”

Smugleren hadde holdt henne som hushjelp og som madrass og gud vet hva, hun hadde laget mat for han og gjort alt mulig sånt noe. Og hun ville jo absolutt ikke noe av dette her, hun var jo bare et lite barn. Men hva kan man gjøre når man er så sårbar? (Lidén og Salvesen, 2016:42).

Et Fafo-notat fra 2016, «Oppfølging av mulige mindreårige ofre for menneskehandel», beskriver ungdommer som ikke er bosatt i Norge, og som er mulige ofre for menneskehandel. De unge kan oppholde seg i Norge som EØS-borgere, papirløse eller asylsøkere uten endelig vedtak. Rapport-forfatteren mistenker at noen har blitt, eller vil bli, utnyttet i prostitusjon, kriminalitet eller andre former for tvangsarbeid (Tyldum, 2016). Hun beskriver en sak hun fikk kjennskap til som omhandler hjelpe-apparatets møte med en jente som de mistenkte solgte sex:

” *I en sak er det en ung jente fra Afrika Sør-for-Sahara som unndrar seg kontakt med voksne på mottaket og barnevernet. Hun forteller ingenting, men blir stadig borte noen dager, og ser ut til å ha tilgang på penger. Det er mistanke om at hun prostituerer seg. Men forsvinningene fortsetter fram til ungdommer flytter fra mottak som 18-åring. «Vi hadde en sterk magefølelse om at noe var galt», forteller saksbehandleren. «Men vi hadde ikke nok til å ringe politiet» (Tyldum, 2016:13).*

Tyldum fremholder at mange av tilfellene hun fikk kjennskap til, involverte barnevernsansatte som hadde saker hvor de var bekymret for at enslige mindreårige ble utnyttet. De opplevde imidlertid at de ikke hadde tilstrekkelig erfaring og kompetanse til å vurdere hvilke tiltak som var hensiktsmessig å iverksette.

Fra England foreligger det en rapport fra The Children's Society med tittelen «Boys don't cry» (Leon and Rawls, 2016). Rapporten beskriver hvordan hjelpeapparatet arbeider med identifisering og ivaretagelse av gutter og unge menn som menneskehandles til England med seksuell utnyttelse som formål. Den beskriver gutter og unge menns terskler for å fortelle om seksuell utnyttelse og prostitusjon, hvilke utfordringer hjelpeapparatet erfarer i møte med guttene og hva som kan være til hjelp i arbeidet.

” *There is an assumption that boys are less vulnerable than girls and these assumptions about boys are often a barrier to them getting the actual support that they need, or to assist them to fully disclose their circumstances (Leon and Rawls, 2016:24).*

Leon og Rawls bidrag understreker viktigheten av å ikke underkjenne guttenes sårbare situasjon i arbeidet med enslige mindreårige. De beskriver at det kan være utfordrende å få enslige mindreårige generelt og gutter spesielt til å oppleve seg trygge nok til å fortelle om vanskelige opplevelser og tabubelagte temaer. En trygg, tillitsfull og stabil relasjon hvor unge opplever at de kan snakke fritt skaper selve grunnlaget for å kunne utarbeide tiltak rettet mot denne gruppen (ibid).

Nicola Mai er tilknyttet Kingston Universitet i London og har i flere år forsket på forholdet mellom migrasjon og fremveksten av nye former for subjektivitet, autonomi og sårbarhet. Mais analyser berører hvordan sexarbeid kan fungere som en overlevelsesstrategi for migranter både i sammenheng med menneskehandel og uten.

Spesielt ett forskningsbidrag fra Mai er relevant da den beskriver hva unge migranter selv tenker om salg av sex. Artikkelen «Tampering with the Sex of «Angels»: Migrant male minors and young adults selling sex in the EU» tar opp både fordeler og ulemper ved å selge sex sett fra mindreårige migranters side (Mai, 2011). I hans analyse fremstår salg av sex for mange unge migranter som den mest aksepterte måten å overleve på innenfor de unges begrensede alternativer.

Mange av de unge migrantene hevder at salg av sex i større grad sikrer overlevelse, og velger det fremfor sosiale hjelpetiltak. Ved å selge sex kunne de fleste Mai intervjuet ha råd til bolig, sende penger hjem, ta vare på seg selv og ha det gøy. Mange av Mais informanter foretrakk å selge sex fremfor å stjele eller smugle rusmidler fordi sexsalg i de fleste europeiske land ikke er kriminalisert. Salg av sex er en mer usynlig aktivitet enn illegalt arbeid og gir større mulighet til å holde seg skjult fra politi og myndigheter. Mange av guttene han intervjuet fikk i tillegg tilgang på både bosted, dusj og mat fordi mange av kundene ba dem sove over. For noen sto også følelsen av å være ønsket og verdsatt høyt, sammen med beskyttelse og omsorg (Mai, 2011).

På den andre siden trakk mange av de unge Mai snakket med, frem sexsalg som en overlevelsesstrategi som truet deres selvbylde, maskulinitet og heteroseksualitet. Blant informantene stod heteronormative og homofobe diskurser sterkt når det gjaldt deres tanker om seg selv og den sosiale settingen de var i, noe som kunne føre til ytterligere sårbarhet og stigmatisering. I følge Mai kan dette i sin tur føre til vanskeligheter for de unge dersom de har behov for å fortelle om disse erfaringene, et funn som understøttes av Leon og Rawls (2016).

Cecilie Øien er forfatteren av en Fafo-rapport med navn «Underveis. En studie av enslige mindreårige asylsøkere» (2010). Øien vektlegger blant annet migrasjon som en strategi for å oppnå et bedre liv i en bredere forstand. Gjennom å reise ut finner ungdommer og deres familier måter å sette det ideelle liv ut i praksis. Majoriteten av ungdommene hun har intervjuet beskrev at det var familiemedlemmer som hadde tatt avgjørelsen om at de skulle dra. Dette varierte imidlertid med landbakgrunn, etnisitet og kjønn. Hvem som sendes ut avhenger av hva som regnes som akseptabelt i forhold til kjønn og alder i den sosiokulturelle sammenhengen ungdommene kommer fra. Hvem som reiser ut avhenger også av spørsmålet om hvem som vil ha størst sjanse for å klare seg, både på reisen og når de ankommer Europa, samt hvem som er i stand til å få utdanning eller arbeid Dette påvirke de enslige mindreårige asylsøkerne i deres møter med hjelpeapparatet (Øien 2010).

Bakgrunnen de kommer fra, og erfaringene de har gjort seg underveis i migrasjonsprosessen gir ungdommene ulike forutsetninger for livet de skal bygge i Norge (Øien 2010). Reisen har også bidratt til at mange unge har blitt voksne raskt og svært selvstendige. En selvstendighet som kan skape utfordringer for den unge i møtet med ulike representanter fra hjelpeapparatet (Mai, 2009).

Hva kan ligge bak valget om å migrere?

Enslige mindreårige kommer i hovedsak fra land hvor det er eller har vært væpnede konflikter, land med høy fattigdom og få muligheter til utdanning eller arbeid (Øien 2010, UNHRCR 2010). Mange enslige mindreårige asylsøkere opplever dermed å ha tilgang på få reelle gode alternativer i hjemlandet.

Det er mange ulike årsaker til at unge reiser fra hjemlandet og i den forbindelse snakker vi ofte om push og pull faktorer som påvirker beslutningen om å migrere eller ikke. Nedenfor er en oversikt over de mest vanlige push og pullfaktorene.

Uavhengig av årsak begir de seg ut på en lang reise gjennom Europa alene. Dette er ungdommer som har mistet store deler av sin barndom på vei gjennom Europa til Norge, og som ofte har en annen bagasje enn andre ungdommer (Tyldum, Lidén, Skilbrei, Dalseng og Kindt, 2015).

Dette stiller krav til ansatte i hjelpeapparat om å være særlig årvåkne i arbeidet med enslige mindreårige asylsøkere. Det er viktig å være seg bevisst de ulike årsakene og motivasjonen som ligger til grunn for de unges migrasjon, erfaringene de bærer med seg fra reisen, deres kulturelle rammeverk og t anker om seg selv og sin families fremtid når ansatte i hjelpeapparatet møter de unge. Lykkes man med det kan det bidra til å redusere avstanden mellom hjelpeapparatet og ungdommene, og skape et bedre utgangspunkt for møtene.

Push faktorer	Pull faktorer
Fattigdom	Forventninger om arbeid eller økonomisk belønning
Mangel på utdanning	Utdanning/skole
Arbeidsledighet eller ønske om en bedre jobb et annet sted	Etterspørsel etter arbeidskraft
Kjønnsdiskriminering	Økt sosial posisjon eller behandling
Vold	Trygghet
Konflikt i hjemlandet	Rettigheter
Mangel på muligheter for legal migrasjon	Familie i utlandet
Mangel på alternativer i hjemlandet	Tilgang på materielle goder

Menneskehandel

” *Organiserte kriminelle grupper rekrutterer målrettet barn siden de både er enkle å rekruttere, enkle å erstatte, enkle å kontrollere og mindre synlige (Irina Tordova, IOM seminar 28.10.2016).*

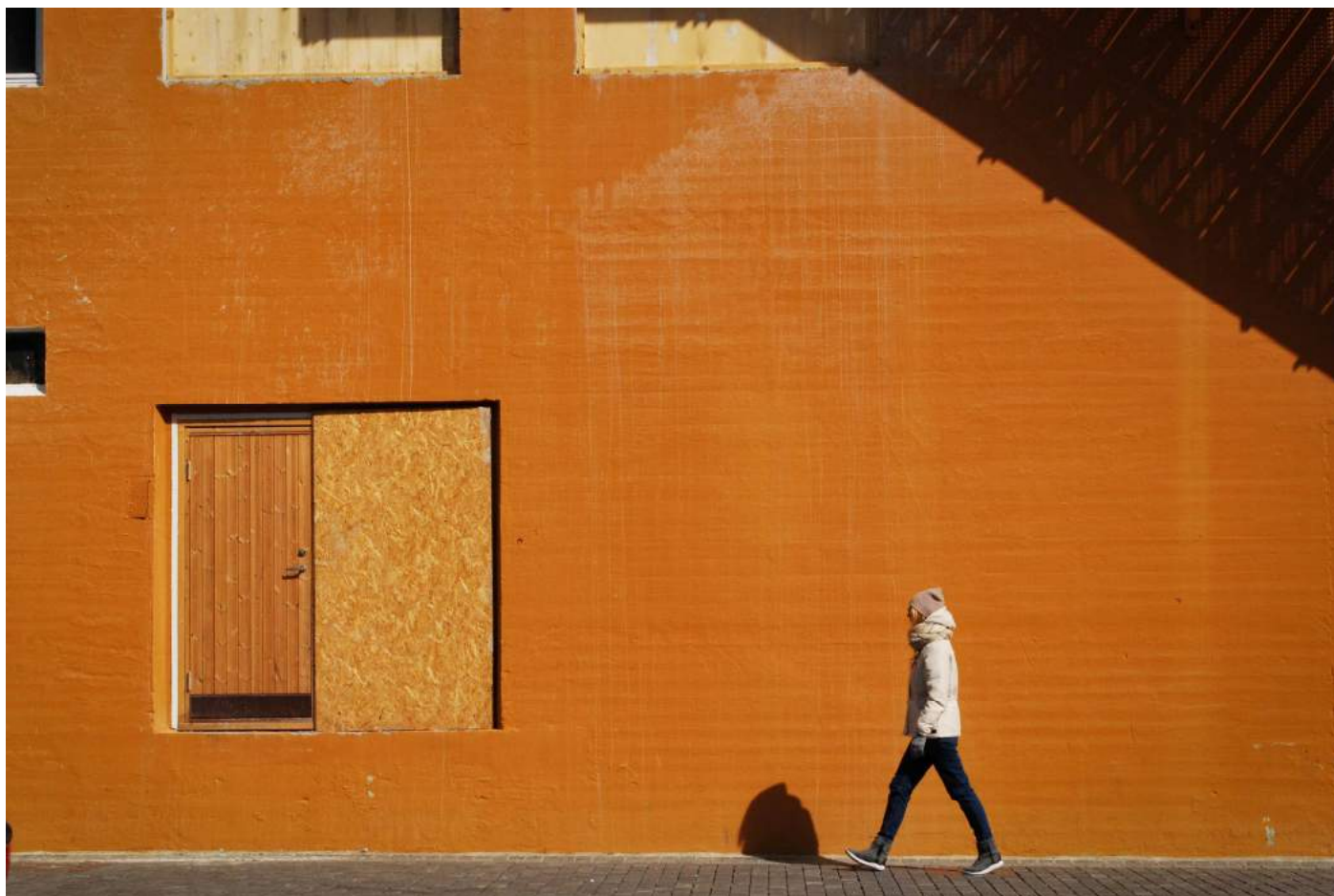
Enslige mindreårige utsettes for menneskehandel. Menneskehandel med unge er rapportert som en økende trend innenfor EU. Det er en stor spredning i opprinnelsesland og utnyttingsform, men det er identifisert tre hovedgrupper med betydelig konsentrasjon; jenter fra Afrika sør for Sahara som er utnyttet til prostitusjon, gutter fra Midtøsten og Nord-Afrika utnyttet til kriminalitet og både gutter og jenter fra Øst-Europa utnyttet til kriminalitet eller prostitusjon. Disse gruppene skiller seg fra hverandre ved at de har ulike utnyttelseshistorier og ulike relasjoner til menneskehandlerne (Tyldum, Lidén, Skilbrei, Dalseng og Kindt, 2015).

Det er flere årsaker til at identifisering av mindreårige som ofre for menneskehandel fremstår som en stor utfordring; relasjonene mellom de unge og menneskehandlerne kan være både familiære og tillitsfulle og de mindreårige kan ofte være mer usynlige for myndighetene. Menneskehandel som begrep kan også være ukjent for ungdommene. Forsørgeransvar eller ungdommenes eget migrasjonsprosjekt kan videre vanskeliggjøre identifisering (Tyldum, Lidén, Skilbrei, Dalseng og Kindt, 2015).

Hvilke faktorer øker risikoen for at en mindreårig blir et offer for menneskehandel? Det viser seg at unge fra familier som har en historie med familievold, omsorgssvikt eller overgrep har en større sannsynlighet for å bli menneskehandlet. Det samme gjelder unge som kommer fra en familie med et

migrasjonsprosjekt hvor den unges migrasjon er et ledd i familiens investering i fremtiden. Med dette følger også en forventning om at ungdommen skal forsørge familien. Menneskehandlere søker målrettet sosialt og økonomisk utsatte familier og setter familiene i gjeld. For mange er de unge en løsning og en mulighet til å bedre situasjonen for familien i hjemlandet, og ungdommens migrasjon kan sikre dem ressurser i fremtiden (Irina Tordova, IOM seminar 28.10.2016).

Mindreårige som av ulike årsaker blir alene som følge av krig, eller forlates av sine foreldre står i fare for å bli utsatt for menneskehandel, det samme gjør mindreårige med kognitive utfordringer, lærevansker og risikoatferd, slik som seksuelt utagerende atferd eller kriminalitet. Muligheten for å bli fanget opp av kriminelle nettverk som utnytter enslige mindreårige kan være stor for unge som reiser til og gjennom Europa alene, og mange unge asylsøkere forsvinner og blir borte. (Lidén og Salvesen, 2016).

”

Salg eller bytte av sex er en tilgjengelig overlevelsesstrategi og i enkelte byer i Europa er det mer regelen enn unntaket at unge enslige ser seg nødt til å selge sex i bytte for overnatting, penger og mat.

Del 2

Mistanker og magesfølelse

Det er en engasjert gruppe mennesker vi har snakket med i forbindelse med denne rapporten. I samtalene med hjelpeapparatet ble det tatt opp flere ulike områder innenfor en enslig mindreårigs liv; bekymringer knyttet til både fysisk, psykisk og seksuell helse, økonomi, bosituasjon, skole og utdanning, integreringsprosessen, ungdommenes møte med hjelpeapparatet og utlendingsmyndighetene samt deres hverdag på mottak, institusjoner eller kollektiv.

Informantenes bekymringer gjelder både enslige mindreårige som bor på mottak og i institusjoner, som rømmer og unndrar seg omsorg, tidligere enslige mindreårige som har fått avslag og blitt ureturnerbare, «overårige» og dem som er bosatt. Bekymringene er sterke, og mange av dem springer ut fra en oppgitthet over at enslige mindreårige ikke behandles på lik linje som «våre barn» jamfør rapporten «Ikke våre barn» (Tyldum, Lidén, Skilbrei, Dalseng og Kindt, 2015).

Våre informanter forteller om en gruppe ungdommer de beskriver som «unge overleverer med bagasje». Det er barn og unge som bærer med seg erfaringer fra krig og fattigdom og erfaringer fra reisen gjennom Europa. Informantene mistenker at mange av de enslige mindreårige asylsøkerne de møter kan ha blitt utsatt for utnyttning, overgrep og voldtekt på reisen.

Våre informanter snakker om møter med ressurssterke, hardtarbeidende ungdommer med fremtidsdrømmer og ambisjoner om å bygge seg et liv i Norge. De forteller om møter med unge som ofte anser seg selv som voksne og selvstendige, noe som innebærer en stor overgang for den unge når de må innrette seg etter det norske systemet som mindreårig.

” *Det kan være vanskelig for de unge å måtte ta hensyn til regler og krav når de i mange år har bestemt alt selv. De er ofte gatesmarte ungdommer som ikke alltid klarer å finne sin plass innenfor et system med faste rammer.*

I samtalene med ulike personer innenfor hjelpeapparatet fortelles det om unge som er sårbare for utnyttning, men også unge som begår kriminalitet. Spørsmål som ble stilt er hvorvidt enslige mindreårige primært anses som ofre for eller utøvere av kriminalitet, hvilken grad av frivillighet, tvang eller press som er involvert og videre hvordan dette påvirker hjelpeapparatets møte med dem.

Per dags dato er det en overvekt av unge gutter, primært fra Afghanistan, som har kommet til Norge som enslige mindreårige. Dette gjenspeiler seg i samtalene med hjelpeapparatet og vil derfor gis tilsvarende plass i denne rapporten.

Erfaringer med salg/bytte av seksuelle tjenester

Mistanker og magesfølelse oppstår ikke i et vakuum. Innenfor sosialt arbeid snakker vi ofte om taus kunnskap som bygger på tidligere erfaringer og kunnskap som den enkelte sosialarbeider har ervervet seg gjennom både utdanning og praksis. I mange tilfeller stemmer magesfølelsen overens med virkeligheten. Informantene i denne kartleggingen har en sterk bevissthet rundt de unges sårbarhetsfaktorer og de er dyktige til å kartlegge behov og se den enkelte unge. Det som vanskeliggjør arbeidet er tiden de har til rådighet, selve systemet de arbeider innenfor og det at ulike personers forskjellige roller kan føre til en usikkerhet rundt hvem som egentlig har ansvaret for å snakke om salg/bytte av sex.

Det var ikke mange vi snakket med som hadde konkrete erfaringer eller kjennskap til enslige mindreårige som har solgt eller byttet seksuelle tjenester verken på reisen eller i Norge. Noen få fortalte oss om menneskehandelsaker med prostitusjon som utnyttelsesform, eller situasjoner hvor ungdommer selv tok opp temaet i samtaler med hjelpeapparatet. Da var det oftest en konkret problemstilling eller et behov ungdommen ønsket hjelp til.

Informantene tematiserer ofte selve reisen i sine samtaler med ungdommene. De opplever likevel å ha lite kunnskap om denne fordi det er et tema de unge ikke ønsker å snakke om. De færreste hadde konkrete erfaringer fra saker som omhandlet unge som hadde byttet eller solgt seksuelle tjenester. Alle vi snakket med mistenkte imidlertid at flere av de unge de hadde vært og er i kontakt med, hadde solgt/byttet sex under reisen gjennom Europa enten som offer for menneskehandel eller som en måte å overleve på.

Sex for overlevelse er en relativt kjent strategi for å skaffe seg overnatting, mat, penger og beskyttelse, noe som bekreftes av forskningen gjengitt tidligere i rapporten. Overlevelsessex, eller survival sex dreier seg ofte om sex for å overleve i vid forstand der ungdommer kan bruke sex som et byttmiddel for å løse et praktisk problem knyttet til behovet for mat, en seng å sove i eller narkotika. Survival sex beskriver en av prostitusjonens gråsoner (Hegna og Pedersen, 2002). Informantene våre understreket at det kan være vanskelig å se grensene mellom hva som er frivillig, tvang eller press i en gitt situasjon. På mange måter kan selve fattigdommen og en presset livssituasjon føre til at en gjør ting en ikke ønsker, men ser seg nødt til for å komme seg gjennom dagen og et skritt nærmere målet om trygghet i Europa.

Når det gjelder salg/bytte av sex i Norge eksemplifiseres dette ved de relasjonene de unge enslige har med eldre voksne. Dette kan være at enslige mindreårige gutter som møter eldre norske kvinner som gir dem nye klær, restaurantbesøk og liknende. På spørsmål om de eldre kvinnene ønsker seg noe tilbake for alle gavene, svarer de unge i disse eksemplene svært vagt. Enslige mindreårige jenter danner også relasjoner som bærer preg av dette vage. Det blir stilt spørsmåltegn ved disse relasjonene i samtaler med de unge, uten at det bringer noe nærmere svar på relasjonens innhold og hva den betyr og involverer for de unge.

I disse eksemplene hadde enkelte av informantene spurt de unge direkte om salg/bytte av sex, mens andre gikk nærmere inn på selve relasjonen og forsøkt å utforske hva den betydde for ungdommene. Salg/bytte av sex og prostitusjon blir i de fleste tilfeller avvist av de unge.

Trolig ser ikke ungdommene på det de gjør som prostitusjon og avviser begrepet og ordene som brukes. I andre tilfeller kan skam eller stigma heve terskelen for å fortelle.

Flere informanter fortalte at de unge kan komme med små hint om hvordan de skaffer seg ting, penger eller overnatting, men bruker verken ordene prostitusjon eller bytte av sex. Som tidligere nevnt er det vårt inntrykk at hjelpeapparatet kun har kjennskap til saker hvor ungdommen selv har fortalt om sine erfaringer med å selge/bytte sex. Dette uavhengig av om det gjaldt menneskehandel eller salg av sex for overlevelse. I disse tilfellene har de unge hatt en god relasjon til den ansatte i hjelpeapparatet, en relasjon som har vært bygget over tid og som er preget av kontinuitet og tillit.

På spørsmål om hvilke arenaer informantene tror de unge bruker for å avtale salg/bytte av sex, svarer alle primært internett. Som de fleste andre ungdommer, bruker også enslige mindreårige asylsøkere mye tid på internett. Ulike forum, sjekkesider og apper trekkes frem som noe de bruker aktivt, både for å holde kontakt med familie og venner og som en arena for å få nye bekjentskaper i Norge. Som en informant sa:

” *Det er mye aktivitet på den telefonen, og hun tar den alltid*

Oslo S har blitt nevnt ved et par anledninger av ulike informanter som et sted hvor det har blitt observert at enslige mindreårige har blitt kontaktet av voksenpersoner. En informant ga et eksempel fra Oslo S hvor vedkommende så en eldre mann som kontaktet to enslige mindreårige. Informanten spurte de unge om hva han ville, og de fortalte at han spurte dem om de hadde et sted å sove, hvis ikke så kunne de sove hos han. Ungdommene hadde avvist mannen, og da informanten spurte de unge om hva de tenkte han ville, så lo de det bort.

” *Siden mange har erfaringer med salg eller bytte av sex, vet de unge også svært godt hvordan de skal gå frem for å få kontakt med kjøpere. Jeg tror de har «et blikk» som personer som ønsker å kjøpe sex gjenkjenner.*

Det er blitt trukket frem flere eksempler på at Oslo S og liknende klassiske møtepunkter i Oslo sentrum fungerer som en kontaktarena mellom voksenpersoner og enslige mindreårige. Hva denne kontakten innebærer vet de lite om, utover egne mistanker om at det kan dreie seg om kjøp av sex eller andre former for utnyttelse.

Sårbarhetsfaktorer

” *Enslige mindreårige er i en sårbar situasjon som potensielt kan skape en sterk grobunn for utnyttning.*

Enslige mindreårige er ikke annerledes enn andre sårbare unge. Det er mange sårbarhets-faktorer som gjenkjennes fra Pro Sentrets og andres kartlegginger av unge som selger/bytter sex. Ulike sårbarhetsfaktorer kan være manglende voksenkontakt, skole drop-out, manglende økonomiske ressurser, ustabil familiesituasjon, dårlig psykisk helse, rus, ensomhet, overlevelse, mangel på bolig eller overnatting for å nevne noen. Det er en bekymring for at enslige mindreårige, i kraft av sin livssituasjon som migranter, kan være ytterligere sårbar for seksuell utnyttelse og prostitusjon.

Flere informanter trakk frem at sårbarheten til ungdommene ofte avhenger av kjønn, alder, type utnyttingsform og årsak til migrasjonen. I sammenheng med kjønn var informantene bekymret for salg/bytte av sex spesielt når det kom til jentene. På spørsmål om konkrete caser med ungdom og sexsalgs-erfaringer trakk de fleste frem mistanker knyttet til jenter de hadde vært i kontakt med. Dette gjaldt både i sammenheng med menneskehandel, og i møter med ungdommer hvor hjelpeapparatet mistenkte erfaringer med overlevelsessex.

En ensidig forståelse av at det er jenter eller kvinner som utsettes for menneskehandel til prostitusjon eller seksuell utnyttelse kan skygge over at gutter også er sårbare for denne typen utnyttning, samt deres eventuelle erfaringer med overlevelsessex. Rapporten «Boys don't cry» av Leon og Rawls peker på at en andel av guttene som menneskehandles har vært utsatt for seksuelle overgrep under reisen. Seksuelle overgrep og prostitusjon kan brukes av bakmenn som en måte å dehumanisere og kontrollere guttene på (Leon and Rawls, 2016). Rapportforfatterne yrer et ønske om at hjelpeapparatet blir bevisst at på seksuell utnyttning og prostitusjon skjer uavhengig av kjønn og trekker frem at:

” *Any young people on the move who have come from traumatized and brutalized backgrounds, and are reliant on adults controlling them, and where there is nobody to protect them, are susceptible to exploitations and forms of particular abuse (Leon and Rawls 2016:15).*

Det er flest gutter som kommer til Norge som enslig mindreårige asylsøkere, og det er viktig ikke å glemme at også de står i risiko for å bli utnyttet seksuelt og presset til å selge sex. Seksuell utnyttelse av gutter skjer sjelden som den eneste formen for utnyttning; de unge guttene har vært ofre for

flere ulike typer utnyttning i migrasjonsprosessen (Leon and Rawls 2016). Gutter kan ses på som mer «allsidige» av bakmennene og kan utnyttes til ulike formål, slik som tvangsarbeid og kriminelle handlinger. Seksuell utnyttelse ble ofte da sett på som en ekstra måte å tjene penger på guttene på (ibid).

Afghanske dansegutter - Bacha Bazi

” *Bacha Bazi is an ancient tradition. People call it bachabaze which literally means "playing with boys". Often the boys are taken to hotels and sexually abused. The men behind the practice are often wealthy and powerful. Some of them keep several bachas (boys) and use them as status symbols - a display of their riches. The boys, who can be as young as 12, are usually orphans or from very poor families. Poverty is widespread, and there are thousands of children on the streets trying to make a living (Qobil, 2010).*

Bacha Bazi er en gammel tradisjon som finnes over hele Afghanistan, og den afghanske uavhengige menneskerettsorganisasjonen, AIHRC, melder om seksuelle overgrep, utnyttning, prostitusjon og salg av gutter i forbindelse med Bacha Bazi. Bacha Bazi anses av AIHRC som menneskehandel. Afghanske dansegutter, eller Bacha Bazi, kom opp i flere av samtaler vi hadde med ulike personer fra hjelpeapparatet. Dette fordi hjelpeapparatet anser unge gutter med erfaring som dansegutter som ekstra sårbare med tanke på seksuell utnyttelse og prostitusjon. I en temarapport fra Lifos i Sverige understrekes det nettopp at en del av danseguttene starter med prostitusjon og/eller rusmidler etter at de frigis fra sine eiere (Lifos, 2015).

En informant fortalte at han hadde fulgt opp en gutt som tidligere hadde vært dansegutt i Afghanistan. Guttens livredd for å måtte bo på mottak sammen med eldre gutter og menn fordi de da kunne utnytte han seksuelt siden han var en «bacha bereesh (gutt uten skjegg). Det knyttes skam og tabu til ofre for Bacha Bazi, og AIHRC peker på at guttene ofte blir isolert fra samfunnet og stigmatisert i etterkant (AIHRC).

Forsørgeransvar

Ønsket om å bedre familiens situasjon i hjemlandet er en av grunnene til migrasjon (Øien, 2010). Flere av våre informanter trakk frem at mange unge har et forsørgeransvar for familien som er igjen i hjemlandet. Den unge har i mange tilfeller sammen med familien tatt avgjørelsen om å migrere og det forventes at de skal sende penger hjem, noe som øker ungdommenes sårbarhet. Forventningen om å bidra, sammen med manglende alternativer til inntjening i Europa, kan gjøre veien til illegalt arbeid, kriminalitet og salg av sex kort (Mai, 2009). Dersom familien har betalt for reisen, trekker en informant frem at den unge kan oppleve et ytterligere press. Ungdommene står da både i gjeld til familien og forventes å lykkes i Europa slik at de kan gjengjelde det offeret familien tok for å sende dem ut.

Familiegjenforening

For å søke om familiegjenforening må voksne førstegangs-søkende betale et gebyr på kr. 8 000,- (UDI4). Ungdommene opplever en forventning fra foreldrene at de skal betale. Dette gebyret skaper et behov for penger, og kostnaden kan således bidra til å skape en sårbar situasjon. På bakgrunn av ulike historier fra våre informanter har vi laget en case for å illustrere en slik situasjon.

Ayman bor i et bofellesskap sammen med tre andre ungdommer. Ayman går på skole, har et sosialt nettverk og deltar i fritidsaktiviteter. Han har kontakt med familien i hjemlandet og de har begynt å spørre om familiegjenforening. Ayman får hjelp fra en sosialkonsulent, som han er fortrolig med. Hun forteller han at det koster 8 000 kroner for den voksne som skal søke familiegjenforening. Siden familien betalte for store deler av reisen til Ayman, er det forventet at han skal betale for mor og fars gebyr. Han har ikke nok penger og tenker mye på hvordan han skal klare å få tak i dem. Under reisen gjennom Europa skaffet han seg penger, mat og overnatting ved å selge sex til eldre menn. Han vurderer nå å gjøre det samme i Norge.

Seksualitet og seksuell helse

” *Før samtaler om salg eller bytte av sex tas, må seksualundervisning gjennomføres slik at ungdommene har på plass grunnleggende begreper om sex og seksualitet. Uten språk og begreper blir slike samtaler vanskelig. Det er unge som for eksempel ikke vet hvordan barn blir til, eller ble reddet når kroppen utviklet seg når de kom i puberteten. Det er mye skam knyttet til seksualitet.*

Dette uttalte en informant da vi snakket om seksualitet og seksuell helse. Ungdommenes forvaltning av, og tanker om egen seksualitet var et tema som gikk igjen i majoriteten av samtaler med hjelpeapparatet. Seksualitet er en viktig del av menneskers liv generelt, og kanskje spesielt i ungdomstiden hvor seksuell utprøving og nysgjerrighet står sentralt. Utfordringen slik informantene ser det, er at mange enslige mindreårige har manglende kunnskap om grunnleggende seksualitet og anatomi. Hva et samleie er kan være ukjent og de kan bære med seg opplevelser og erfaringer som påvirker hvordan de betrakter både sin og andres seksualitet og grenser. Vi vet fra forskning på barn og unge som har levd med overgrep at det påvirker ens bilde av virkeligheten, ens relasjoner og kontakt med andre. Dette er viktige perspektiver å ta med seg i arbeidet med enslige mindreårige. I følge informantene er det avgjørende å skape et godt grunnlag for samtaler om seksualitet, både i et forebyggende perspektiv og for å etablere en tabu-fri sone hvor tematikken trygt kan adresseres.

Informantene var opptatt av hvordan de som ansatte i hjelpeapparatet på best mulig måte kunne snakke om seksualitet med enslige mindreårige. Hvordan snakke om seksualitet som noe normalt, hvordan snakke om grenser, både egne og andres på en forståelig måte og hvordan formidle hva som er lov eller ikke lov? Informantene trekker frem som svært viktig at ungdommene får god kunnskap om sex og seksualitet slik at har et språk og et begrepsapparat som muliggjør refleksjon rundt tema og bidrar til at de kan sette ord på egne opplevelser.

Enslige mindreårige utsatt for menneskehandel

Mindreårige ofre for menneskehandel er en uensartet gruppe som kan ha blitt utsatt for ulike former for utnyttning, noe informantene våre også understreker i våre samtaler med dem. Hvilken type oppfølging mindreårige ofre for menneskehandel skal ha, avhenger av hvilke behov for sikkerhet, omsorg og helsehjelp de har som konsekvens av hva de har blitt utsatt for (Tyldum, 2016).

” *Vi tenker oftere på å spørre jentene om salg av sex, spesielt når vi mistenker menneskehandel. Det er vi linke til, men vi tenker kanskje sjeldnere på at guttene selger eller bytter sex. Tenker at guttene oftest selger dop, begår ran eller utnyttes til tvangsarbeid.*

Arbeidet med jenter utsatt for menneskehandel til prostitusjon oppleves i samtaler med informantene som godt. Mange informanter trekker frem at det oppleves enklere å spørre jentene om salg av sex sammenlignet med guttene. I del 1 av rapporten ble det understreket at ⅔ av unge enslige mindreårige som identifiseres som ofre av menneskehandel til prostitusjon er jenter. I sammenheng med denne rapporten spurte vi også om arbeidet med guttene, og da la mange vekt på utnyttelsesformer slik som tvangsarbeid og salg av illegale rusmidler.

En informant fortalte at vedkommende hadde kommet i kontakt med tidligere enslige mindreårige som hadde blitt identifisert som et offer for menneskehandel, men ikke blitt verifisert som et offer. Når vedkommende kom i kontakt med dem var de over 18 og hadde status som ureturnerbare. Ungdommene levde et liv preget av salg av sex for å overleve og en stor frykt for å bli sendt ut av landet på grunn av faren for retraffikering. Dette dreide seg primært om gutter. Det er bekymringsverdig at arbeidet med enslige mindreårige asylsøkere til prostitusjon i de fleste tilfellene fokuseres på jentene, guttene står, som vi har sett tidligere, også i fare for å bli utnyttet til prostitusjon.

” *Menneskehandelsbegrepet er dårlig tilpasset til å sikre omsorgen for papirløse ungdommer i drift, eller andre utenlandske mindreårige som oppholder seg i Norge uten gode omsorgspersoner, nettopp fordi det ofte tar så lang tid før de stoler på at det kan være trygt å samarbeide og gi informasjon (Tyldum, Lidén, Skilbrei, Dalseng og Kindt, 2015:148).*

Flere steder i denne rapporten har vi sett at informantene understreker informantene viktigheten av tid, tillits- og relasjonsbygging i møter med enslige mindreårige asylsøkere. Uten dette blir det utfordrende å få historier som er viktig i forhold til en eventuell menneskehandels sak. Det forventes at ungdommene raskt skal fortelle alt relevant for sin sak til myndighetene, noe som ikke samsvarer med tiden mange av informantene opplever at de faktisk har til rådighet for å få ungdommenes til å dele sine historier.

Enslige mindreårige som rømmer, gateungdom, driftere og bosatte

Enslige mindreårige asylsøker som rømmer og forsvinner fra mottak har fått og får mye oppmerksomhet i media. Ansatte i hjelpeapparatet er også svært bekymret for denne gruppen. Bekymringene er store for dem som forsvinner og hjelpeapparatet frykter at de unge kan havne i klørne på bakmenn eller at de blir nødt til å bytte/selge sex for å overleve. Det vites lite om hvor de unge tar veien, hva de livnærer seg av og hvorvidt de blir utsatt for ytterligere utnyttelse når de rømmer. Dette er spørsmål alle våre informanter stiller seg og reflekter rundt i samtaler med oss. De tilgjengelige alternativene er ikke mange. Kriminalitet, salg av sex og illegalt arbeid kan bli løsningen for noen. En informant ga uttrykk for at de unge i slike situasjoner kan ende opp med å befinne seg i gråsonene mellom frivillig-tvang og press-utnyttning.

” *Å leve på drift forutsetter et sett av overlevelsesstrategier, og det kan involvere både kriminalitet, illegalt arbeid og salg av sex.*

Ungdom som lever på drift eller som såkalte gateungdom gjør dette av ulike årsaker. Det ble tatt opp av en informant at noen enslige mindreårige rett og slett ikke ønsker å slå seg ned i Norge eller komme inn i systemet. De unge har kanskje en plan med oppholdet i Europa, og har kanskje et ønske om å returnere etter at de har tjent nok penger til å bygge et bedre liv for seg og familien i hjemlandet. Informantenes bekymringer for gateungdom er knyttet til utnyttelse av sårbar situasjon, illegalt arbeid med dårlige arbeidsforhold, salg av sex eller kriminalitet.

Uteseksjonens siste rapport «Under brua» beskriver unge menn som selger rusmidler i området under brua på Vaterland i Oslo (Uteseksjonen 2016). Både Uteseksjonen og informanter de var i kontakt med i forbindelse med rapporten, forteller om en andel mindreårige asylsøkere involvert i selgermiljøet på Vaterland. Mange av de enslige mindreårige guttene som oppsøker selgermiljøet på Vaterland har rømt fra mottak. Disse guttene har midlertidige oppholdstillatelser og vil miste sitt oppholdsgrunnlag når de fyller 18 år. De fleste guttene anser ikke det å reise til hjemlandet som aktuelt, og må forberede seg på å leve uten lovlig opphold med ytterst begrensede rettigheter og muligheter. Uteseksjonen understreker at ungdommene er i en særdeles vanskelig situasjon og er sårbare for utnyttelse fra voksenpersoner (ibid). At disse guttene i tillegg til å selge illegale rusmidler også selger eller bytter sex som et ledd i å overleve på gata i Oslo kan ikke utelukkes.

Dårlig tilgang på helse- og sosialtjenester og trygg overnatting for enslige mindreårige som lever på drift er en bekymring hos flere av våre informanter. Å leve utenfor samfunnet kan skape situasjoner som gjør de unge ytterligere sårbare for utnyttning. Mangel på overnatting trekkes frem av informantene som ett eksempel som kan føre til at utnyttelse av sårbar situasjon.

Etter bosetting

Når den mindreårige får vedtak om opphold skifter hun/han status fra asylsøker til flyktning. Flere informanter trakk frem en bekymring for at tidligere enslige mindreårige som har fått opphold og bosettes gjennomgår en ny sårbar overgang inn i ordinært hjelpeapparat. For å beskrive en slik situasjon har vi valgt å lage en case basert på historier vi har blitt fortalt:

Alisha har fått opphold i Norge og venter nå på å bli bosatt. Hun er veldig glad, men gruer seg samtidig litt. Hun har siden hun kom til Norge alltid bodd sammen med andre, og skal nå bosettes i en annen by og i en annen landsdel. Hun kom til Norge for tre år siden, og har opplevd både opp- og nedturer i løpet av denne tiden. På reisen gjennom Europa hadde hun gjort mye for å overleve og gikk ofte sulten og uten et sted å sove. Hun har sovnet i mange parker sammen med andre i samme situasjon og også lært måter å skaffe mat, penger og husly på raskt. Hun likte ikke å stjele, det er jo ulovlig og hun var veldig nøye med ikke å tiltrekke seg oppmerksomhet fra politi der hun var.

En måte hun skaffet penger på var å møte eldre menn, hun orker ikke tenke så mye på det. Føler skam og føler seg skitten når tankene kommer. Ingen kan noensinne få vite om det. Det er heller ingen som har spurt eller snakket om det, selv om hun har snakket med mange ulike folk. Alisha hadde en person hun var nær, en sosionom hun likte veldig godt, men han sa at når hun blir 18 så er det ikke hans ansvar å hjelpe henne lengre. Hun har hatt mye å gjøre, gått på skole, lært norsk og vært mye sammen med venner. Alisha har unngått å være for mye alene, og hun har gjort alt hun har kunnet for å holde tanker og minner unna og lurte på hvordan det skal gå i fremtiden når hun skal klare seg selv. Myndig kaller de det, myndig og selvstendig.

”Vanskelige ungdommer»

Utfordringene oppstår i møte med hjelpeapparatet når de unges ressurser og kunnskaper krasjer med forventninger og krav som stilles. Vi kan se dem som ofre som trenger beskyttelse, mens de selv ser seg som selvstendige unge voksne (Mai, 2009). Spesielt kan dette ramme dem som ikke oppfyller hjelpeapparatets forventninger eller som ikke ønsker å ta imot hjelpen de blir tilbudt. For unge som har tilbrakt store deler av sin barndom på reise gjennom Europa, som har blitt voksne i altfor ung alder, levd selvstendig, klart seg selv og reist over lange avstander med kun seg selv å stole på, kan et møte med hjelpeapparatet oppleves som fremmed. En av de vi snakket med trakk frem et møte med en enslig mindreårig som hadde blitt stemplet som «en vanskelig ungdom».

” *Ungdommen ble stemplet som vanskelig og ble ikke forstått. Masse tiltak ble prøvd men ingenting virket. Til slutt ble det litt sånn «ute av syne, ute av sinn». Dette var en ungdom som egentlig trengte masse oppfølging og stabilitet.*

I denne situasjonen ble ungdommens møte med hjelpeapparatet preget av at han ikke oppfylte de regler og krav som ble satt, ei heller tok i mot den hjelpen han ble tilbudt. I følge informanten var det få som ønsket å ta i saken. Hvilken tillit ungdommen selv hadde til hjelpeapparatet i denne situasjonen vites ikke annet enn frustrasjon over ikke å føle seg forstått.

Nettopp møtet mellom hjelpeapparatet og ungdommene var et tilbakevendende tema under kartleggingen. Informantene trakk frem at for å skape gode møter mellom hjelpeapparatet og ungdommen, bør gode relasjoner, trygge rom og stabilitet i en kaotisk livssituasjon vektlegges. Kunnskap om ungdommene og deres livserfaringer er viktig både når det gjelder hvordan de best møtes av hjelpeapparatet og hvordan hjelpen utformes. I rapporten «Ikke våre barn» (Tyldum, Liden, Skilbrei, Dalseng og Kindt, 2015) understrekes det nettopp et behov for å styrke de ulike instansenes innsikt i utnyttingsrelasjoner, samt deres kunnskap om de unges oppvekst og livssituasjonen i hjemlandet, for å kunne skape bedre møter mellom de enslige mindreårige og hjelpeapparatet.

DEL 3

Tiltak, avslutning og forslag til handlingsplan

Tiltak – hva ønsker informantene?

Alle informantene ble spurt om hvilke tiltak de mente ville gjøre det lettere å inkludere salg/bytte av sex som et tema i det daglige arbeidet med enslige mindreårige. Følgende tiltak gikk igjen:

- Begrepsavklaring og fenomenforståelse av prostitusjon, gråsoner, indikatorer og sårbarhetsfaktorer
- Kartlegging av omfang for å avdekke om det bør bli et fokusområde
- Opplæring/kurs til ansatte i hjelpeapparatet
- Møtepunkter hvor aktører fra hjelpeapparatet kan møtes og snakke om salg/bytte av sex
- Seksualundervisning rettet mot enslige mindreårige
- Ungdomsgrupper
- Ikke glemme guttene/fokus på guttene
- Skape gode og trygge rom for vanskelige samtaler

Avslutning – mistanker og magesfølelse

Rapportens navn «Mistanker og magesfølelse» er ikke ment negativt. Informantenes mistanker og magesfølelser hva angår ungdommene de arbeider med, viser oss at salg av sex er et tema som er med i bevisstheten i deres møter med enslige mindreårige. Som tidligere nevnt oppstår heller ikke magesfølelsen i et tomrom. Den bygger både på kunnskap og tidligere erfaringer hver enkelt informant har ervervet seg gjennom sitt arbeid.

Temaet salg/bytte av sex er et tema som mange av informantene opplever som utfordrende og vanskelig å snakke om. Det er ulike årsaker til dette; at det oppleves som et tabubelagt område, for personlig, frykt for å ødelegge en god relasjon, bekymring for å tilføre ytterligere stigma eller traumer, tid til rådighet, kontekst og rammer for møtet. Mange av informantene opplever det som vanskelig å skape en trygg kontekst og ramme for møter med ungdommene, uavhengig av om det er et raskt møte på mottaket, sammen med den unge hos UDI, på et helsekontor eller ute på gata for en oppsøker. Utilstrekkelige rammer for tillitsbygging oppleves som et hinder og mange pekte på selve systemet rundt dem og ungdommene som et ledd i hvorfor det er slik. Mye av det informantene fortalte går også igjen i rapportene «Ikke våre barn» (Tyldum, Lidén, Skilbrei, Dalseng og Kindt, 2015), «Oppfølging av mulige mindreårige ofre for menneskehandel» (Tyldum, 2016) og «De sa du du må» (Lidén og Salvesen, 2016) som alle tar opp ulike aspekter i oppfølgingen av enslige mindreårige asylsøkere. Informantene trekker frem at det er vanskelig og kanskje urealistisk å gjøre noe med selve systemet og den rådende politikken som omhandler enslige mindreårige asylsøkere, men at det da kanskje kan gjøres noe for å styrke hver enkelt fagperson i sine møter med enslige mindreårige asylsøkere:

” *Det er vanskelig å gjøre noe med systemet, men da vi må styrke hver enkelt fagperson som kom mer i kontakt med enslige mindreårige. Det er mye som kan gjøres innenfor de rammene vi har, men da trenger vi kunnskap om både fenomenet, sårbarhetsfaktorer og lovverket.*

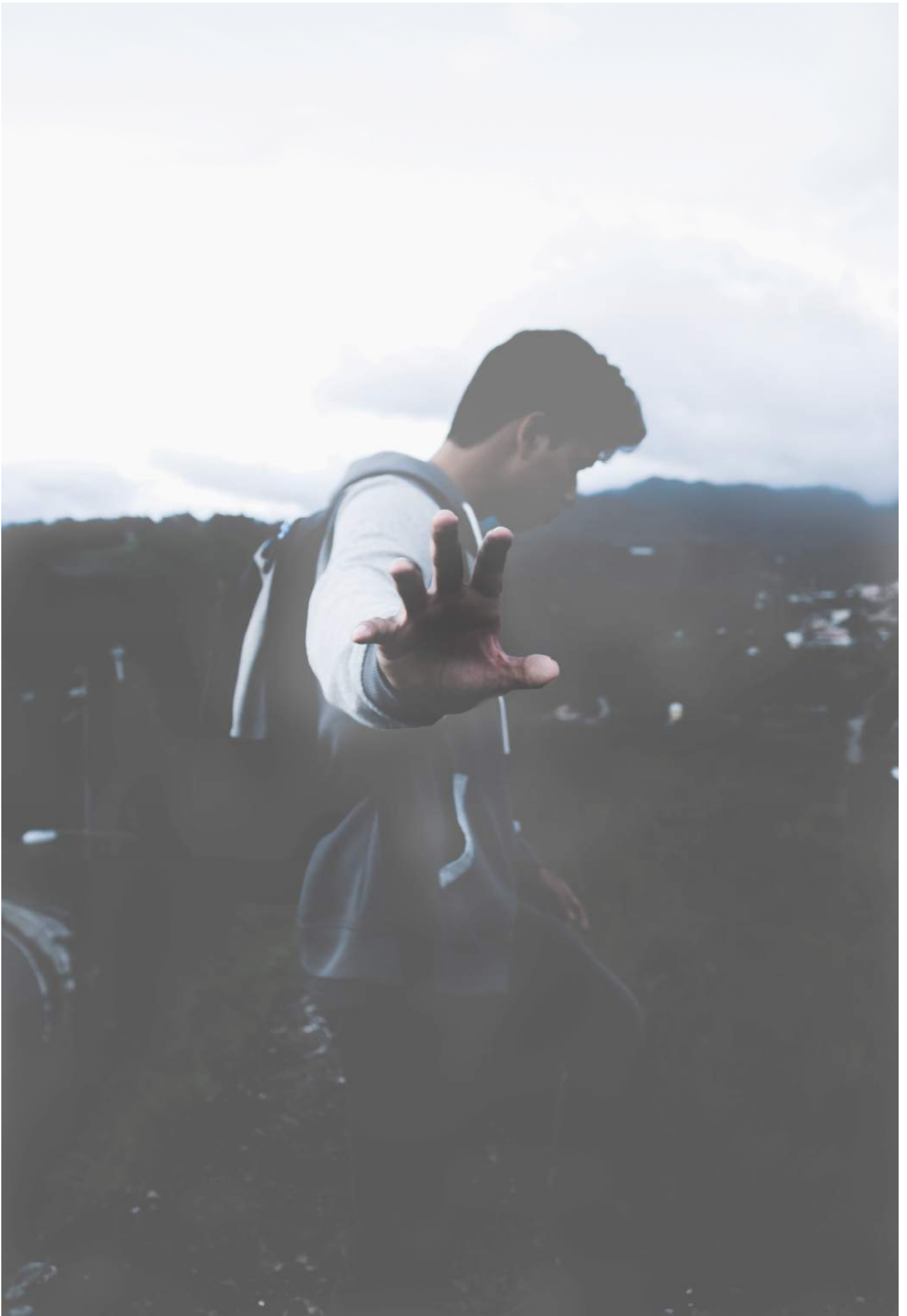
Øking av kunnskap er viktig, men det er også essensielt å imøtekomme det som oppleves som en ansvarsforskyvning når det gjelder å snakke om salg av sex med ungdommene. Det er mange ulike personer med ulike roller i en enslig mindreårigs liv og flere av informantene trakk frem at de ikke opplevde seg som den personen som var i best posisjon til å ta det opp tematikken. En informant begrunnet dette med at deres rolle primært var å ordne praktiske anliggender slik som skole, fritid og bolig. Bytte/salg av seksuelle tjenester havnet da i skyggen av andre forhold som måtte på plass før samtaler om bytte/salg av sex kunne tas opp. Dersom det er flere aktører innenfor hjelpeapparatet som tenker at dette er noen andres ansvar, kan det raskt skape en situasjon hvor ingen adresserer tematikken.

En del av informantene fortalte at de snakker om sex og seksualitet med ungdommene de arbeider med. De jobber med å øke kunnskapen om sex og seksualitet, seksuell

orientering og grenser, selv om dette arbeidet ikke er så systematisert som de kunne ønske. I denne sammenheng har vi fått kjennskap til eksempler på «good-practise» for å tilrettelegge for samtaler om seksualitet generelt. En informant, som var veldig opptatt av å snakke om sex og seksualitet med ungdommene hun jobbet med, fortalte at hun var opptatt av å vise at hun var tilgjengelig for å snakke om temaet. Hun hadde alltid en åpen dør, og var nysgjerrig på ungdommene uten å være påtrengende. Hun gjorde det kjent at hun kunne snakkes med om sex og seksualitet, og over tid var det flere unge som på eget initiativ oppsøkte henne for å stille spørsmål og innlede samtaler om sex og seksualitet. Hun beskrev dette som et godt utgangspunkt for å ta opp temaet salg eller bytte av sex med ungdommene, men var også klar på at ungdommene må ha et begrepsapparat før de samtalene kan tas. Å øke kunnskapen blant enslige mindreårige asylsøkere om sex, seksualitet og seksuell helse generelt er svært hensiktsmessig i arbeidet med temaet salg/bytte av sex spesielt. Kunnskap og begrepsforståelse kan gjøre det enklere for ungdommene å sette ord på sine erfaringer og følelser.

I denne rapporten har det vært et ekstra fokus på enslige mindreårige gutter både fordi det statistisk sett er fleste enslige mindreårige gutter i Norge og fordi deler av informantene var mindre oppmerksomme på guttenes eventuelle erfaringer med salg/bytte av sex eller seksuell utnytting enn de var på jentene. Denne kartleggingen viser et behov for å bevisstgjøre hjelpeapparatet på guttenes eventuelle erfaringer med salg/bytte av sex, men også overgrep, voldtekt og menneskehandel til prostitusjon.

Fra prostitusjonsfeltet vet vi at mange med erfaring fra salg/bytte av sex ofte kan ha et stort behov for å snakke om det. Ikke sjelden har de lenge levd et dobbeltliv hvor de har brukt mye tid og energi på å holde denne delen av livet hemmelig, sammen med vonde minner, traumer, skam og skyld. Erfaringsmessig har det stor verdi å møte noen uten fordommer og fordømmelse som tåler å høre om erfaringer med salg av sex. At noen velger deg å snakke med og åpne seg til, vitner om en stor tillitserklæring fra ungdommens side. Det er ofte ikke tilfeldig hvem en velger å fortelle sin historie til, og da er det viktig å ha et hjelpeapparat og fagpersoner som innehar kunnskap og bevissthet til å imøtekomme ungdommene på best mulig måte.

Forslag til handlingsplan

Mål	Anbefalte tiltak	Ansvar	Når
Økt bevissthet i hjelpeapparatet om salg/bytte av sex blant enslige mindreårige asylsøkere.	Inkludere enslige mindreårige i Pro Sentrets opplæringsprogram om selvbestemt seksualitet, forebygging av voldtekt og unge som bytter sex.	Pro Sentret	Kontinuerlig
Hjelpeapparatet og relevante aktører vet at de kan kontakte Pro Sentret for råd og veiledning om enslige mindreårige asylsøkere som bytter/selger sex	Pro Sentret skal gjennom ulike informasjonstiltak gjøre våre tjenester kjent for bydelene og aktuelle instanser i Oslo	Pro Sentret	Høsten 2017
Enslige mindreårige har kunnskap om seksualitet og seksuell helse.	Videreføre seksualitetsundervisning rettet mot enslige mindreårige asylsøkere.	Sex og samfunn	Kontinuerlig
Vergene identifiserer antatte ofre for menneskehandel og avdekker salg og bytte av seksuelle tjenester blant enslige mindreårige asylsøkere	Tilby opplæringsprogram for verger om selvbestemt seksualitet, forebygging av voldtekt og unge som bytter sex, samt menneskehandel	Pro Sentret Sex og samfunn	Høst 2017

Vedlegg

Menneskehandel

I Palermoprotokollen (2000), art.3 definerer FN menneskehandel som følger:

- a) "handel med mennesker": rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av personer, ved hjelp av trusler om bruk av vold eller bruk av vold eller andre former for tvang, av bortføring, av bedrageri, av forledelse, av misbruk av myndighet eller av sårbar stilling eller av å gi eller å motta betaling eller fordeler for å oppnå samtykke fra en person som har kontroll over en annen person, med sikte på utnyttning. Utnytting skal som et minimum omfatte utnyttning av andres prostitusjon eller andre former for seksuell utnyttning, tvangsarbeid eller tvangstjenester, slaveri eller slaveriliken- de praksis, trelldom eller fjerning av organer,
- b) samtykke fra et offer for handel med mennesker til den tilsiktede utnyttningen nevnt i bokstav a) i denne artikkel skal være uten betydning der noen av midlene nevnt i bokstav a) er brukt,
- c) rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av et barn med sikte på utnyttning skal anses som "handel med mennesker" selv om ingen av midlene nevnt i bokstav a) i denne artikkel er brukt,
- d) "barn": person under atten år.

§ 257 Menneskehandel

Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd tvinger, utnytter eller forleder en person til prostitusjon eller andre seksuelle ytelser, arbeid eller tjenester, herunder tugging, krigstjeneste i fremmed land, eller å samtykke i fjerning av et av vedkommendes indre organer, straffes for menneskehandel med fengsel inntil 6 år. På samme måte straffes den som legger forholdene til rette for slik tvang, utnyttelse eller forledelse som nevnt i første ledd ved å anskaffe, transportere eller motta personen, på annen måte medvirker til tvangen, utnyttelsen eller forledelsen, eller gir betaling eller annen fordel for å få samtykke til en slik handlemåte fra en person som har myndighet over den fornærmede, eller som mottar slik betaling eller fordel.

Den som begår en handling som nevnt i første eller annet ledd mot en person som er under 18 år, straffes uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er anvendt. Den som var uvitende om at fornærmede var under 18 år, straffes hvis han på noe punkt kan klandres for sin uvitenhet.

§ 258 Grov menneskehandel

Grov menneskehandel straffes med fengsel inntil 10 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov skal det særlig legges vekt på om den som ble utsatt for handlingen var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang og om handlingen har medført betydelig utbytte. Den som var uvitende om at fornærmede var under 18 år, straffes hvis han på noe punkt kan klandres for sin uvitenhet.

Barnevernsloven § 4-24 om Plassering og tilbakehold i institusjon uten eget samtykke (1. ledd)

«Et barn som har vist alvorlige atferdsvansker ved alvorlig eller gjentakende kriminalitet ved vedvarende bruk av rusmidler eller på annen måte kan uten eget samtykke eller samtykke fra den som har foreldreansvaret for barnet, plasseres i en institusjon for observasjon, undersøkelse og korttidsbehandling i opptil fire uker, eller i den kortere tid som er fastsatt i vedtaket. Ved nytt vedtak kan plasseringstiden forlenges med opptil fire nye uker».

Forarbeidene ot.prp. 44 (1991-92) sier at prostitusjon faller inn under begrepet «på annen måte» i barnevernsloven § 4-24.

Straffeloven § 306. Avtale om møte for å begå seksuelt overgrep

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som har avtalt et møte med et barn under 16 år, og som med forsett om å begå en handling med barnet som nevnt i §§ 299-304, § 305 bokstav b eller § 311 første ledd bokstav a, har kommet frem til møtestedet eller et sted hvor møtestedet kan iakttas.

§ 309. Kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige

Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes den som skaffer seg eller en annen seksuell omgang eller handling med en person under 18 år ved å yte eller avtale vederlag, oppnår seksuell omgang eller handling med en person under 18 år ved at slikt vederlag er avtalt eller ytet av en annen, eller på den måten som beskrevet i bokstav a eller b får en person under 18 år til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv.

Er den seksuelle omgang eller handling skjedd på en særlig krenkende måte, uten at forholdet straffes etter strengere bestemmelser, er straffen fengsel inntil 3 år.

§ 316. Kjøp av seksuelle tjenester fra voksne

Med bot eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler straffes den som skaffer seg eller en annen seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag, oppnår seksuell omgang eller handling ved at slikt vederlag er avtalt eller ytet av en annen, eller på den måten som beskrevet i bokstav a eller b får noen til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv.

Er den seksuelle omgang eller handling skjedd på en særlig krenkende måte, uten at forholdet straffes etter strengere bestemmelser, er straffen bot eller fengsel inntil 1 år.

Referanser

- AHRC - Afghanistan Independent Human Rights Commission: *Causes and Consequences of Bacha Bazi in Afghanistan*. <http://www.aihrc.org.af/home/research-reports/3324#>
- Hegna, K. og Pedersen, W. (2002) *Sex for overlevelse eller skyggebilder av kjærlighet?: Om ungdom under 18 år som selger seksuelle tjenester*. Oslo: NOVA-rapport 5/02
- Leon, L. og Raws, P. (2016): *Boys Don't Cry. Improving identification and disclosure of sexual exploitation among boys and young men trafficked to the UK*. The Children Society
- Lidén, H. og Salvesen, C. H. (2016): «De sa du må» *Mindreåriges erfaringer med menneskehandel*. Institutt for samfunnsforskning. Rapport 2016:09
- Lifos (2015): *Temarapport: Bacha Bazi – dansen de pojkar i Afghanistan*. Migrasjonsverket
- Mai, N. (2011) 'Tampering with the Sex of "Angels": Migrant Male Minors and Young Adults Selling Sex in the EU', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(8): 1237-1252
- Mai, N. (2009) *Between Minor and Errant Mobility: the Relation Between the Psychological Dynamics and the Migration Patterns of Young Men Selling Sex in the EU*, *Mobilities*, 4(3): 349-366
- Mai, N. (2011) *Marginalised (Male) Young Migrants in the EU: Caught Between the Desire for Autonomy and the Priorities of Social Protection, in Migrating Alone: Unaccompanied and Separated Children's Migration to Europe*, Paris: UNESCO, pp. 69-90
- Mougne, C. (2010): *Trees only move in the wind. A study of unaccompanied Afghan children in Europe*. United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR
- Qobil, R. (2010): *The sexually abused dancing boys of Afghanistan*. BBC Lesedato 26.01.2017: <http://www.bbc.com/news/world-south-asia-11217772>
- Todorova, I., IOM seminar 28.10.2016 : *Presenting on trafficking of UAM/AOMs to Europe/Norway. A historical perspective*. Irina Todorova, Regional Thematic Specialist, IOM Brussels
- Tyldum, G. (2016) *Oppfølging av mulige mindreårige ofre for menneskehandel i Norge*. Fafo-notat 2016:09
- Tyldum, G., Lidén, H., Skilbrei, M-L., Dal seng, C. F. og Kindt, K. T., (2015): *Ikke våre barn. Identifisering og oppfølging av mindreårige ofre for menneskehandel i Norge*. Fafo-rapport 2015:45
- UDI1: <https://www.udi.no/globalassets/statistikk-og-analyse/tall-og-fakta-2015/tall-og-fakta-2015.html>
- UDI2: <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/arsrapporter/tall-og-fakta-2015/faktaskriv-2015/hvem-kom-som-enslige-mindreårige-asylsøkere/>
- UDI3: <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/asylsøknader-enslige-mindreårige-asylsøkere-2016/>
- UDI4: <https://www.udi.no/ord-og-begreper/gebyr/#link-3593>
- UNODC (2016): *Global Report on Trafficking in Persons 2016*. UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME. http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2016_Global_Report_on_Trafficking_in_Persons.pdf
- Uteseksjonen (2017): *Under brua En kartlegging av unge menn som selger rusmidler på Vaterland*. Oslo kommune, Velferdsetaten
- WHO: http://www.who.int/hiv/pub/prev_careenyoungeopleer.pdf?ua=1
- Øien, C., (2010): *Underveis. En studie av enslige mindreårige asylsøkere*. Fafo-rapport 2010:20

Rapporten er skrevet av Sarah Sangesland Warpe

Bilder:

Forside og bakside: Ida Kock

Side 19: Stig Hauger

Øvrige bilder er hentet fra Unsplash.com og StockSnap.io

